

FICIL
20

TOMORROW IS
THE CONSEQUENCE
OF NOW

Nostāja Nr. 7

2019. gada 30. maijs.

FICIL Investīciju aizsardzības un tiesu efektivitātes darba grupas pozīcijas ziņojums

1. Kopsavilkums

Ārvalstu investoru padome Latvijā (turpmāk tekstā – **FICIL**) 2018. un 2019. gadā ir turpinājusi darbu pie problēmjautājumu identificēšanas un risinājumu piedāvāšanas investīciju vides drošībai, paredzamībai, turpmāka uzlabošanai un tiesu sistēmas efektivitātes veicināšanai Latvijā.

FICIL Investīciju aizsardzības un tiesu efektivitātes darba grupa ir veikusi aktīvu darbu, strādājot darba grupās, piedaloties diskusijās, sagatavojot publikācijas un organizējot tikšanās ar Tieslietu ministriju, Uzņēmumu reģistru un citām valsts pārvaldes institūcijām. FICIL pārstāvji piedalās arī Komerclikuma grozījumu darba grupas aktivitātēs.

FICIL rekomendācijas 2018. un 2019. gadā attiecas uz šādām jomām:

- 1) likumdošanas procesa kvalitātes uzlabošana;
- 2) tiesu sistēmas efektivitātes pilnveidošana;
- 3) labas pārvaldības un atbilstības nodrošināšana;
- 4) komerciesību regulējuma pilnveide un kapitāla tirgu turpmāka attīstība;
- 5) citas rekomendācijas investīciju vides uzlabošanai Latvijā.

Ziņojumā sniegti konkrēti priekšlikumi risinājumiem identificētajām problēmām, kas rada šķēršļus, kavē vai apgrūtina uzņēmējdarbības veikšanu Latvijā ārvalstu un vietējiem investoriem. Katrai rekomendācijai sniegts arī pamatojums, kas gan balstīts FICIL biedru pieredzē, gan secināts, pētot ārvalstu praksi.

FICIL vēlas uzsvērt, ka augstu vērtē līdzšinējo sadarbību ar Tieslietu ministriju jautājumos, kas skar tiesību politiku, Latvijas tiesu un tiesību sistēmas attīstību un efektivitātes uzlabošanu.

2. Rekomendācijas un pamatojums

2.1. Likumdošanas procesa caurskatāmība un paredzamība

FICIL uzskata, ka ir būtiski strādāt pie likumdošanas procesa turpmākas sakārtošanas likumdevēja līmenī, kas izslēgtu iespējas nodot sasteigtas un neapdomātas iniciatīvas apstiprināšanai Saeimā. Jāņem vērā, ka likumdevējam ir augstākā vara normatīvo aktu pieņemšanā, kas pēc tam skar ikvienu Latvijas iedzīvotāju.

Tādējādi normatīvo aktu pieņemšanā jāievēro īpaša rūpība un nedrīkstētu pieļaut situāciju, kad par normatīvajiem aktiem kļūst interešu grupu virzīti priekšlikumi, kas nav atbilstoši dokumentēti un kuriem nav pietiekama pamatojuma.

Lai novērstu minēto problemātiku, nepieciešams virzīt grozījumus Saeimas kārtības rullī, cita starpā paredzot pienākumu visiem likumprojektu iesniedzējiem sagatavot:

- 1) skaidru rakstisku anotāciju katram likumprojektam;
- 2) rakstisku pamatojumu katram priekšlikumam, kas iesniegts pirms likumprojekta otrā vai trešā lasījuma, tostarp arī informāciju par konsultācijām, kas notikušas priekšlikumu sagatavošanas laikā;
- 3) rakstisku kopsavilkuma ziņojumu par katru likumprojektu.

Tāpat nepieciešams arī pieņemt un praksē aprobēt skaidru principu, ka Saeimas trešajā lasījumā nav iekļaujami ar konkrētā likumprojekta mērķi nesaistīti priekšlikumi. Nepieciešams skaidri noteikt, ka šajā likumprojekta virzības stadijā pieļaujami tikai tehniski precizējumi likumprojekta teksta sakārtošanai un valodniecisku nepilnību novēršanai, kas nekādā gadījumā nedrīkst skart likumprojekta būtību. Līdzīga pieeja attiecībā uz trešo lasījumu pastāv arī citās valstīs, piemēram, Igaunijā un Francijā.

Caurskatāms un paredzams likumdošanas process un kvalitatīvs tā rezultāts ir būtiska tiesiskas valsts sastāvdaļa. Minētie priekšlikumi nodrošinās iespēju noskaidrot likumdevēja gribu, sniegs atbilstošu likuma ietekmes izvērtējumu, kā arī ļaus noskaidrot personas, kuras ir piedalījušās likuma izstrādē. Papildus šie ieteikumi nodrošinās vienveidīgu tiesību normu piemērošanu un palīdzēs normu interpretācijā strīdīgos gadījumos.

Šo ieteikumu mērķis ir veicināt tādu likumdošanas praksi, kas pozitīvi ietekmētu investīciju vidi Latvijā un uzlabotu normatīvo aktu vispārējo kvalitāti. Minētie priekšlikumi iekļauti arī 2018. gada FICIL Investīciju aizsardzības un drošības darba grupas pozīcijas ziņojumā. FICIL turpina uzsvērt šo priekšlikumu nozīmību arī šajā pozīcijas ziņojumā.

2.2. Tiesu sistēmas efektivitāte

FICIL vērs uzmanību nepieciešamībai turpināt uzlabot tiesu sistēmas efektivitāti Latvijā. Mērķa sasniegšanai tiek piedāvāti konkrēti risinājumi, proti, turpmāka tiesu un tiesnešu specializācija, kā arī uzlabojumi procesuālajā efektivitātē, ieviešot tiesas procesa bifurkāciju.

Tiesu specializācija. Ir saprotams, ka ne visām tiesvedības lietām nepieciešami vienādoti procesi un vienlīdzīgi resursi.

FICIL uzskata par vajadzīgu veicināt tiesu sistēmas darba efektivitāti, kā vienu no metodēm aicinot nodrošināt turpmāku tiesu un tiesnešu specializāciju konkrētu lietu kategoriju izlemšanā. Tas var tikt risināts gan ar specializētu tiesu izveidi, gan speciālu kameru vai citādu struktūru izveidi pie esošajām tiesām. Specializācija nozīmētu to, ka konkrētām tiesām būtu ierobežota un ekskluzīva jurisdikcija lemt konkrētus jautājumus.

Piemēram, lietas par kapitālsabiedrību (dalībnieku / akcionāru sapulču) lēmumu atzīšanu par spēkā neesošiem skata Jelgavas tiesa un tas ir būtiski mazinājis vēl pirms dažiem gadiem tik aktuālos reiderisma jeb uzņēmumu nelikumīgas pārņemšanas gadījumus. Tiesu specializācija ir nodrošināta arī bērnu tiesību aizsardzības jomas konkrētu lietu kategoriju izskatīšanā un intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzības strīdos. Gadījumos, kur tiesas skata konkrētu kategoriju strīdus ir vērojami

būtiski uzlabojumi lietas izskatīšanas ātrumā (tiesnesis, skatot līdzīgas lietas, pavada mazāk laika to izlemšanai), kā arī mazinās kļūdu skaits un tiek veidota judikatūra. Ārvalstu prakse liecina, ka specializēto tiesu nolēmumi daudz retāk tiek pārsūdzēti augstākā instancē.¹ Tādējādi specializēto tiesu izveide mazinātu arī Augstākās tiesas noslodzi, un, iespējams, veicinātu rīcības sēžu nozīmēšanas ātrumu.

FICIL ieskatā tiesu specializācija konkrētu lietu kategoriju izskatīšanā ir viens no veidiem, kā nodrošināt jautājuma kvalitatīvu un savlaicīgu izlemšanu. Abi šie apstākļi ir būtiski aizskarto tiesību aizsardzības nodrošināšanai. FICIL aicina noteikt specializāciju konkrētu komercstrīdu izšķiršanā. Specializētā tiesā būtu skatāmi strīdi, kas saistīti, piemēram, ar:

- 1) Finanšu instrumentu tirgus likuma normu piemērošanu;
- 2) Koncernu likuma normu piemērošanu;
- 3) uz Konkurences likuma normu pārkāpuma pamata celtām privātprasībām;
- 4) Finanšu nodrošinājuma likuma normu piemērošanu;
- 5) publiskos reģistros ierakstītiem saistību nodrošinājuma līdzekļiem (to pilnīgas vai daļējas spēkā esamības vai piemērojāmības apstrīdēšanu);
- 6) investīciju aizsardzības normatīvā regulējuma jautājumiem, ciktāl tie ir Latvijas tiesu jurisdikcijas kompetencē,
- 7) liela apjoma prasībām komercstrīdos (nepieciešams izvērtējums par liela apjoma komercstrīdu pazīmēm);
- 8) tiesiskās aizsardzības procesu.

Iepriekš uzskaitīto strīdu izlemšanai FICIL ieskatā ir nepieciešamas specifiskas zināšanas, piemēram, par finanšu instrumentiem, kapitāla tirgu, konkurences tiesībām, investīciju aizsardzību, ekonomiku un finansēm.

Vairumā Eiropas Savienības dalībvalstu ir viena vai vairākas specializētas tiesas, kurām ir ekskluzīva jurisdikcija konkrētos jautājumos. Tāpat vairākām valstīm ir specializētas tiesas dažādos civiltiesību jautājumos, piemēram, komercietas vai tiesas, kuru kompetencē ir ar nodarbinātību vai sociālo labklājību saistīti jautājumi.²

Ir vairākas valstis ar senām specializēto tiesu tradīcijām, kā arī tādas, kurās, ņemot vērā nepieciešamību savlaicīgi un kvalitatīvi izšķirt komercstrīdus, specializētās tiesas ir izveidotas salīdzinoši nesen. Turpmāk sniegts tikai īss ieskats FICIL izpētes darba ietvaros apkopotajā pieredzē.

No 2019. gada sākuma darbu ir uzsākusī Nīderlandes komercietas, kas ir jau izskatījusi pirmo lietu.³ Minētā tiesa ir izveidota reaģējot uz Brexit sagaidāmajām sekām strīdu risināšanā un norisēm šķīrētāju jomā kā laba alternatīva starptautisko komercstrīdu risināšanai. Nīderlandes komercietas izskata komercstrīdus ar starptautisku elementu gadījumos, ja puses ir vienojušās par strīdu izskatīšanu konkrētajā komercietas. Pušu saistība ar Nīderlandi nav priekšnoteikums lietas skatīšanai konkrētajā tiesā, turklāt tiesa piemēro arī citu valstu likumus un strādā angļu valodā. Nīderlandes komercietas tiesneši ir ar ļoti augstu kvalifikāciju komercietas jomā un pirmā lieta tika izskatīta aptuveni divu mēnešu laikā. Šīs tiesas spriedumi ir atzīstami un izpildāmi gan Eiropas Savienības ietvaros, gan ārpus tās. Turklāt valsts nodevas visās lietās sastāda aptuveni EUR 3000-4000, neatkarīgi no prasības summas.

¹ Piemēram, <http://juristproject.org/what-we-do/specialized-courts-divisions>

² Informācija par norādītajām valstīm pieejama: https://e-justice.europa.eu/content_specialised_courts-19-en.do

³ Skatīt vairāk: <https://www.rechtspraak.nl/English/NCC/Pages/default.aspx> un <https://netherlands-commercial-court.com/>

Dānijā ir vairākas specializētās tiesas, piemēram, Jūras tiesību tiesa un komercietiesa (*Sø-og Handelsretten*), kas izskata ar jūras tiesībām un komercietībām saistītus strīdus jau kopš 1862. gada. Tiesas kompetence ir vairākkārt paplašināta, un pašlaik tiesa skata strīdus, kas izriet no Dānijas Preču zīmju likuma, Dizaina likuma, Mārketinga likuma, Konkurences likuma, starptautiskajiem tirdzniecības noteikumiem un citiem komercietību jautājumiem. Minētajai tiesai ir arī atsevišķa struktūrvienība, kas izskata bankrota, maksājumu apturēšanas jautājumus, obligātu parāda norēķinu lietas un parāda atmaksas grafika pārskatīšanas lietas. Tāpat Dānijā 2007. gadā ir nodibināta atsevišķa Zemes reģistrācijas tiesa (*Tinglysningsretten*), kura gan veic reģistra funkcijas (nekustamā īpašuma īpašnieku reģistrācija, hipotēku un citu nodrošinājumu reģistrācija, u.c.), gan skata no reģistrācijas izrietošus strīdus.

Vācijā cita starpā ir specializētas Finanšu tiesas, kuru nolēmumi var tikt pārsūdzēti Federālajā Finanšu tiesā (*Bundesfinanzhof*). Šo tiesu kompetencē galvenokārt ir strīdi par valsts nodevu, nodokļu un muitas jautājumiem. Strīdus pirmajā instancē skata trīs tiesneši un divi tiesas piesēdētāji.

Īrijā ir atsevišķas tiesas maza apmēra prasību (prasības summa nepārsniedz 2000 eiro) izskatīšanai, kā arī atsevišķa Komerctiesā (*Commercial Court*). Pēc būtības konkrētā tiesa darbojas kā specializēta Augstākās tiesas struktūrvienība, kas spēj izskatīt lietas nekavējoties. Lietu nekavējoša izskatīšana tiek panākta ar speciālu procedūru palīdzību, kas paātrina to lietu virzību, kas nonāk šīs tiesas kompetencē. Minētā tiesa skata lietas, kuras saskaņā ar normatīvajiem aktiem ir klasificētas kā “komercietas”⁴, piemēram:

- strīdi, kas izriet no komerclikuma;
- strīdi, kas izriet no maksātnespējas likuma;
- intelektuālā īpašuma strīdi;
- būvniecības strīdi;
- administratīvie strīdi;
- konstitucionālo tiesību strīdi.

Lai prasība tiktu pieņemta skatīšanai šajā tiesā, prasības summai jābūt vismaz vienam miljonam eiro (ar atsevišķiem izņēmumiem).

Spānijā pastāv specializētas komercietišas, kuras darbojas no 2004.gada 1.septembra un ir daļa no civiltiesību sistēmas.

Horvātijā pastāv komercietišas, kuras līdzās citos likumos noteiktajiem pienākumiem:

- veic reģistrāciju un tiesu reģistru uzturēšanu;
- lemj par ierakstiem Kuģu un Jahtu reģistrā, kas deleģēti tiesas jurisdikcijai saskaņā ar Jūras kodeksu;
- lemj par pieteikumiem saistībā ar sabiedrību dibināšanu, darbību un izslēgšanu no reģistra;
- lemj par bezstrīdus jautājumiem, kas noteikti komerclikumā;
- veic procedūras ārvalstu tiesu nolēmumu, kā arī šķīrējtiesas nolēmumu atzīšanai un izpildei komercstrīdos;
- nodrošina pierādījumus strīdos, kas ir tās kompetencē;
- piemēro tiesību aizsardzības pasākumus tiesas procesos, kas ir tās kompetencē;
- lemj par bankrota pieteikumiem un īsteno bankrota procedūras;

⁴ Rules of the Superior Courts, Order: 63A, Commercial Proceedings : S.I. No. 2 of 2004. Pieejams:

<http://www.courts.ie/rules.nsf/8652fb610b0b37a980256db700399507/71b5764f57d3440980256f340064227a?OpenDocument>

- sniedz starptautisku juridisko palīdzību pierādījumu iegūšanā komerclietās u.c.

Maltā ir attīstīta specializēto tiesu sistēma. Piemēram, pirmajā instancē ir specializēta tiesa, kas uzrauga valstī strādājošos notārus un notāru arhīvus, kā arī lemj par ierakstu pareizību publiskos reģistros. Papildus izveidota speciāla apelācijas instances tiesa (tribunāls), kura skata konkurences tiesību un patērētāju tiesību strīdus.

Lai arī Austrijā pamatā darbojas princips, ka visas tiesas skata dažāda veida lietas, lielākajās Austrijas pilsētās (Vīnē un Grācā) ir arī specializētas tiesas.

Vīnē pastāv piecas specializētas tiesas, kas skata civillietas, krimināllietas, nodarbinātības un sociālās labklājības lietas, un divas no tām skata komerciesību jautājumus. Ar komerciesību jautājumiem galvenokārt saprot tādas civillietas, kurās viena no pusēm ir komersants (ar atsevišķiem izņēmumiem). Kopā ar profesionāliem tiesnešiem pirmajā un otrajā instancē tiesas sēdē piedalās arī piesēdētājs, kurš pārstāv komersantus.

Portugālē, savukārt, izveidotas specializētas komercietas (*Tribunais de Comércio*), kuru kompetencē ir šādi jautājumi:

- maksātnespēja, ja parādnieks ir uzņēmums, vai ar maksātnespēju saistītajā mantā ietilpst uzņēmums;
- lēmumi par statūtu un dibināšanas memoranda neesamību, spēkā neesamību un atcelšanu;
- lēmumi par uzņēmumu pieņemto lēmumu apturēšanu vai atcelšanu;
- prasības, kas attiecas uz rūpniecisko īpašumu, un jebkurš no gadījumiem, kas paredzēts Rūpnieciskā īpašuma kodeksā.

Somijā pastāv specializētas tiesas, piemēram, Darba tiesa, Sociālās apdrošināšanas tiesa un Tirgus uzraudzības tiesa. Tirgus uzraudzības kompetencē ir jautājumi, kas regulēti Patērētāju tiesību aizsardzības likumā, Patērētāju Ombuda likumā un Vērtspapīru tirgu likumā. Papildus šī tiesa skata arī jautājumus, kas saistīti ar mārketinga un līguma noteikumiem, kas ietilpst likumā par līgumiem starp kredītiestādēm un uzņēmējiem, kā arī Konkurences ierobežojuma likuma pārkāpumiem.

Lielbritānijā, konkrēti, Anglijā un Velsā ir specializētas komercietas (*The Commercial/Mercantile Courts*), kuras skata komerciesību jautājumus. Tāpat pastāv arī specializēta tehnoloģiju un būvniecības tiesa, kuras kompetencē ir attiecīgo jautājumu izlemšana.

Procesa efektivizācija. FICIL ieskatā apsverams risinājums ieviest procesuālajos likumos arī iespēju ar abu pušu piekrišanu sadalīt tiesas procesu vairākās fāzēs (bifurkācija). Proti, lietās, kur tālāka virzība ir primāri atkarīga no viena vai vairāku apstākļu konstatēšanas (pārkāpuma vai fakta esamība u.tml.), ar pušu piekrišanu tiesa varētu nozīmēt atsevišķu izskatīšanu vienam vai vairākiem jautājumiem lietā, tādā veidā ekonomējot tiesas un lietas dalībnieku laiku un līdzekļus.

Piemērojot šādu lietu izskatīšanas kārtību, tikai tad, ja tiktu konstatēts, ka, piemēram, fakts vai pārkāpums pastāv, tiesa pārietu uz otro posmu un tiktu izskatīti jautājumi par atbildību vai zaudējumu apmēru. FICIL uzskata, ka šāda pieeja būtu īpaši efektīva sarežģītās lietās, piemēram, saistībā ar konkurences tiesību pārkāpumiem un intelektuālā īpašuma tiesību strīdiem, kā arī patentu tiesību strīdos. Vienlaikus jāatzīmē, ka lūgumi par iespēju izdalīt atsevišķa jautājuma izskatīšanu būtu jāizlemj pašā procesa sākumā, izvērtējot, vai konkrēto aspektu patiešām iespējams nodalīt no pārējās lietas, vai pierādījumi izskatāmajos jautājumos nepārklājas (un līdz ar to procesuālā ekonomija ir tikai šķietama), un vai tiešām pastāv pamats jautājumu nodalīt no pārējās lietas, vai arī minētais lūgums iniciēts tikai tādēļ, lai novilcinātu lietas izskatīšanu. Pastāvot

pamatotām šaubām par iespēju konkrēto jautājumu izskatīt atsevišķā procesā, tiesai šāds lūgums būtu jānoraida.

Kā galvenie procesa bifurkācijas iespējas ieguvumi jāmin tiesvedības laika un izmaksu ekonomija.

Valsts nodevu jautājumi. FICIL ir rosinājusi apsvērt iespēju noteikt valsts nodevu “griestus”, pretējā gadījumā, augot prasības summai, valsts nodeva var izaugt līdz apmēriem, kas rada būtiskus šķēršļus pieejai tiesai un tādējādi var radīt būtiskus tiesību uz taisnīgu tiesu ierobežojumus.

Prasībās, kuru summa nepārsniedz 2134 eiro, piemērojama proporcionālā nodeva 15% apmērā no prasības summas, bet ne mazāk par 70 eiro. Savukārt prasībām, kas pārsniedz 2134 eiro, noteikta summārā nodeva, kuras konkrētā un procentuāli nosakāmā daļa atkarīga no prasības summas. Ievērojot šādu nodevas piemērošanas metodi, prasībās par summu virs 711435 eiro nodeva aprēķināma kā 8715 eiro plus 0,6% no prasības summas, tādējādi faktiski neaprobežojot valsts nodevas maksimālo apmēru.

Valsts nodevu esamība ir viens no aspektiem, kas ierobežo tiesu pieejamību. Uz šo apsvērumu norādīts arī FICIL Investīciju aizsardzības un tiesu efektivitātes darba grupas 2018. gada pozīcijas ziņojumā, vienlaikus uzsverot, ka jārod līdzsvars, lai šādi ierobežojumi būtu samērīgi. FICIL ir norādījusi uz to, ka valsts nodevas maksimālā apmēra neesamība var nepamatoti liegt pieeju tiesai, it īpaši liela apmēra mantiskās prasībās.

Problemātika nodevu griestu neesamībā izpaužas, piemēram, darījumu apstrīdēšanas prasībās, kurās valsts nodeva tiek aprēķināta, ņemot vērā darījuma summu (Civilprocesa likuma 35. panta pirmās daļas 11. punkts), tomēr praksē gūtie novērojumi liecina, ka ne vienmēr apstrīdētā darījuma summa patiešām būtu taisnīgākais un saprātīgākais kritērijs valsts nodevas aprēķināšanai. Piemēram, apstrīdot fiktīvus darījumus, prasītājam jāspēj nomaksāt valsts nodeva no apstrīdamā darījuma dalībnieku norādītās darījuma summas.

Lai gan Civilprocesa likuma 43. pants paredz uzskaitījumu gadījumiem, kuros prasītāji ir atbrīvoti no valsts nodevas samaksas, tomēr praksē bieži vien šādas prasības nepieciešams celt tieši personām, kas nav atbrīvojamas no valsts nodevas, turklāt atbrīvojums nav piemērojams arī juridiskām personām, kurām arī finansiālu apsvērumu dēļ var būt neiespējami apstrīdēt darījumu, ja valsts nodevas aprēķins sasaistīts ar darījuma summas apmēru. Valsts nodevas radīto finansiālo slogu prasītājam pastiprina fakts, ka saskaņā ar Civilprocesa 34. panta ceturto daļu, pārsūdzot pirmās instances tiesas spriedumu apelācijas kārtībā, maksājama valsts nodeva saskaņā ar likmi, kuru aprēķina atbilstoši strīda summai pirmās instances tiesā.

Citās valstīs, pretēji Latvijas regulējumam, ir noteikti valsts nodevu maksimālie griesti, kā arī darījumu apstrīdēšanas prasībās nodevas netiek piesaistītas darījuma summas apmēram. Piemēram, Igaunijas Valsts nodevu likuma 59. panta 1. punkts nosaka, ka nodeva mantiska rakstura prasībām atkarīga no prasības summas. Mantiska rakstura prasībām gan noteiktas nevis proporcionālās vai summārās, bet vienkāršās nodevas, kas pieaug atkarībā no prasības summas apmēra. Papildus noteikts maksimālais valsts nodevas apmērs 3400 eiro vērtībā, kas piemērojams visām prasībām, kuru summa pārsniedz pusmiljonu eiro. Savukārt, piemēram, prasībās par darījuma atzīšanu par spēkā neesošu Igaunijā valsts nodevas apjoms aprēķināms vai nu kā mantiska rakstura prasībām Valsts nodevu likuma 59. panta 1. punktā noteiktajā kārtībā, vai arī nosakāms kā vienkāršā nodeva 300 eiro apmērā, ja prasītāja gūto labumu prasības apmierināšanas gadījumā nav iespējams noteikt.

Līdzīgi risinājumi maksimālā valsts nodevas apmēra noteikšanai ir arī Lietuvā, nosakot, ka maksimālais valsts nodevas apmērs ir 15000 eiro, Polijā valsts nodevas apmērs ir ne mazāks par 7 eiro un ne lielāks par 23245 eiro, Itālijā nodeva nepārsniedz 1686 eiro (par prasības iesniegšanu pirmās instances tiesā), Zviedrijā parasti – 87-270 eiro apmērā, bet noteiktās prasībās sasniedz 512 eiro, bet Somijā lielākā nodeva ir 500 eiro. Savukārt Francijā ar 1977. gada 30. decembra likumu pienākums prasības iesniedzējam segt noteiktas tiesu izmaksas, sauktas par *frais de greffe*, tostarp nodevu par pieteikuma iesniegšanu, ir atcelts pilnībā. Izņēmums ir komercstrīdu tiesas, taču arī tajās nodevas ir salīdzinoši zemas. Arī Spānijā kopš 2015. gada fiziskām personām valsts nodeva par prasības iesniegšanu nav jāmaksā vispār, bet juridiskām personām nodeva ir ierobežota, nosakot tās maksimālo iespējamo apmēru 300 eiro (2007. gadā Spānijā valsts nodevas maksimālais apmērs bija 6000 eiro).

Ievērojot citu valstu piemēru, arī Latvijā būtu jānosaka maksimālais valsts nodevas apmērs, lai novērstu nesamērīgus šķēršļus personas tiesību un likumisko interešu aizstāvībai tiesā. Šāds valsts nodevas apmērs varētu tikt noteikts, piemēram, 7000 - 10000 eiro apmērā, kas ir krietni lielāks nekā Igaunijā noteiktais valsts nodevas apmērs, bet vienlaikus mazāks kā Lietuvā noteiktais. Vienlaikus būtu apsverams Civilprocesa likuma regulējumā paredzēt, ka par vairāku fiktīvu darījumu apstrīdēšanu, kuri ir savstarpēji saistīti, maksājama viena valsts nodeva, līdzīgi kā tas noteikts kaimiņvalstī Lietuvā.

2.3. Labas pārvaldības un atbilstības nodrošināšana

Labā pārvaldība un atbilstība. FICIL aktīvi atbalsta labas korporatīvās pārvaldības un atbilstības sistēmu ieviešanu uzņēmumos un institūcijās, īpaši publisko personu kapitālsabiedrībās (valsts un pašvaldību kontrolētās akciju sabiedrībās un sabiedrībās ar ierobežotu atbildību).

Nolūkā nodrošināt īpaši publiskā sektora kontrolētas kapitālsabiedrības vai institūcijas darbības atbilstību, nepieciešams pārdomāti ieviest un pastāvīgi pilnveidot tādas būtiskas labas pārvaldības un atbilstības sistēmas kā:

- 1) vispārējo korporatīvās pārvaldības sistēmu;
- 2) noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas iekšējās kontroles sistēmu;
- 3) sankciju risku kontroles sistēmu;
- 4) korupcijas un interešu konflikta novēršanas sistēmu;
- 5) personas datu aizsardzības sistēmu;
- 6) trauksmes celšanas iekšējās kontroles sistēmu;
- 7) citas atbilstības sistēmas ievērojot uzņēmuma darbības specifiku un uz risku balstītu izvērtējumu.

Jāņem vērā, ka dažas no minētajām sistēmām un procedūrām jau ir obligāti ieviešamas saskaņā ar likuma prasībām, savukārt atsevišķas sistēmas nav obligātas, bet vēlamas. Ir jāuzsver, ka katram uzņēmumam nepieciešamas konkrētajai situācijai piemērotas kontroles sistēmas, procedūras un politikas atkarībā no uzņēmuma darbības profila.

FICIL aicina veikt rūpīgu publisko personu kapitālsabiedrību darbības izvērtējumu, lai noteiktu esošos trūkumus publiskām personām piederošu kapitālsabiedrību korporatīvajā pārvaldībā un analizētu, kuras politikas, vadlīnijas, procedūras vai veselas iekšējās kontroles sistēmas tām ir nepieciešamas, un to detalizētības pakāpi, kā arī pastāvīgi kontrolēt atbilstības reālo nodrošināšanu.

Labai korporatīvajai pārvaldībai un atbilstības sistēmu ievērošanai jāmotivē uzņēmumu valdes un padomes sasniegt tos mērķus, kas atbilst uzņēmumu un to dalībnieku (akcionāru) interesēm un jāsekmē efektīva pārraudzība.

FICIL vēlas uzsvērt, ka iekšējo normatīvo aktu formāla esamība pati par sevi nenodrošina labu uzņēmuma pārvaldību. Attiecīgie iekšējie normatīvie akti ir jāievieš uzņēmumā un jāvērtē, kā tos uzlabot un pielāgot. Laba korporatīvā pārvaldība nozīmē, ka politikas, procedūras, vadlīnijas vai vienkārši noteikumi ir speciāli pielāgoti katram uzņēmumam atbilstoši tā situācijai un darbības specifikai.

Jāņem vērā, ka pilnvērtīgai atbilstības sistēmas ieviešanai nepieciešams ievērot arī šādus aspektus:

- 1) sistēmas ieviešanai un uzturēšanai nepieciešami resursi (tostarp, atbildīgais darbinieks vai darbinieki);
- 2) atbilstības sistēmu nepieciešams praktiski ieviest, par to informējot visas iesaistītās personas un regulāri organizējot apmācības darbiniekiem;
- 3) atbilstības sistēmu nepieciešams uzraudzīt un kontrolēt tās izpildi.

Turklāt būtiska loma atbilstības nodrošināšanā ir arī tam, vai uzņēmuma padome (ja tāda ir iecelta), reāli veic valdes uzraudzības funkcijas, kā tas noteikts likumā. Kā piemēru veiksmīgai valdes kontroles sistēmas ieviešanai padomē var minēt izmērāmu un ar valdi apspriestu darbības rādītāju noteikšanu uzņēmuma valdei un tās locekļiem.

Komercdarbībai būtiskas informācijas pieejamība. FICIL ir turpinājusi konstruktīvu dialogu ar Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistru ar mērķi rast līdzsvaru starp datu aizsardzības nepieciešamību un komercdarbības veikšanai būtiskās informācijas publiskumu un pieejamību darījumu partneru identifikācijai, pārbaudei un risku izvērtējumam.

Saskaņā ar Ministru kabineta noteikumu Nr. 191 “Noteikumi par Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistra informācijas izsniegšanas un citiem maksas pakalpojumiem” 12. un 49. punktu Uzņēmumu reģistra vestajos reģistros elektroniski pieejamie dokumenti no tiesību subjektu vai juridisko faktu reģistrācijas lietām no 2018. gada 1. augusta atkalizmantošanā netiek nodoti (izņēmums ir gada pārskati). Tas nozīmē, ka Uzņēmumu reģistra datu atkalizmantotājiem, piemēram, Lursoft un Firmas.lv no 2018. gada 1. augusta vairs nav pieejamas noteiktas Uzņēmumu reģistra datu kategorijas. No Uzņēmumu reģistra datu atkalizmantotājiem ir iespējams saņemt ziņas par reģistrētajām amatpersonām un dalībniekiem, taču nav pieejami reģistrācijas lietā vai Uzņēmumu reģistra lietā esošie dokumenti vai pieņemtie Uzņēmumu reģistra lēmumi. Piemēram, Uzņēmumu reģistrs vairs nenodod atkalizmantošanā tādus publiskus dokumentus kā statūtus, dalībnieku reģistra nodalījumu, dibināšanas lēmumu (līgumu), pamatkapitāla samazināšanas vai palielināšanas noteikumus, reorganizācijas līgumu, u.c.

Jāņem vērā arī Latvijas Republikas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2019. gada spriedums lietā Nr. A420322015, SKA-148/2019, kurā tika izlemts strīds par to, vai Uzņēmumu reģistrs, publicējot un nododot atkalizmantošanai policijas lēmumu par aresta uzlikšanu mantai, motīvu daļā ietvertos personu datus, piemēram, cietušo personu datus, ir veicis nepamatotu personas datu apstrādi un vai pamatoti ir pārsūdzētajā lēmumā Uzņēmumu reģistram noteiktie tiesiskie pienākumi. Konkrētajā lietā Uzņēmumu reģistra ieskatā tam bija tiesisks pamats nodot atkalizmantotājiem policijas lēmuma par aresta uzlikšanu mantai pilnu tekstu, jo viens no Uzņēmumu reģistra pienākumiem ir nodrošināt reģistra rīcībā esošās informācijas izsniegšanu un Ministru kabineta noteikumu Nr. 277 15.4. apakšpunkts paredz, ka Uzņēmumu reģistrs personām, ar kurām noslēgts līgums par regulāru informācijas izsniegšanu, izsniedz reģistrācijas lietās esošu

dokumentu elektroniskās kopijas bez pareizības apliecinājuma, ja tādas ir izveidotas informācijas izsniegšanas līguma darbības laikā. Senāta ieskatā minētais neatbrīvo Uzņēmumu reģistru no pienākuma ievērot fizisko personu datu aizsardzības prasības un neattaisno policijas lēmuma par aresta uzlikšanu mantai motīvu daļā ietverto personu datu nodošanu atkalizmantotājiem.

Neraugoties uz to, ka dati vairs nav pieejami atkalizmantotājiem, ikvienam pastāv iespēja izprasīt nepieciešamos dokumentus no Uzņēmumu reģistra. Uzņēmumu reģistrs apstrādā šādus informācijas pieprasījumus piecu darba dienu laikā. Mūsdienās šāds termiņš būtu uzskatāms par samērā ilgu.

Kā redzams no iepriekš norādītā, šobrīd pastāv situācija, kurā datu atkalizmantotājiem ir aizliegts izmantot datus no Uzņēmumu reģistra lietvedības vai reģistrācijas lietas, savukārt līdzvērtīgi rīki informācijas iegūšanai vēl nav pieejami izmantošanai. Vienlaikus Uzņēmumu reģistrs veic aktīvas darbības situācijas risināšanai. FICIL aicina aktīvi turpināt šo darbu un nodrošināt risinājumus komercdarbībai būtiskās aktuālās informācijas pieejamībai.

2.4. Komerctiesību regulējuma pilnveide un kapitāla tirgu attīstība

Komerctiesību regulējums. FICIL atzinīgi novērtē darbu pie priekšlikumu ieviešanas Komerclikuma regulējumā (piemēram, personāla opcijas, nosacītais kapitāls, dažādu procedūru optimizācija un citi) un turpina sadarbību regulējuma turpmākai pilnveidei (piemēram, kapitāla daļu kategorijas, reorganizāciju procesu atvieglošana, akcionāru reģistru vešanas problemātika slēgtajās akciju sabiedrībās, kapitāla piesaistes procedūru turpmāka un sabalansēta atvieglošana). FICIL piedāvā izstrādāt elastīgākus Komerclikuma noteikumus, kas būtu piemērojami sabiedrību ar ierobežotu atbildību un kapitāla daļām un kapitāla struktūrai (tai skaitā ieviešot kapitāla daļu kategorijas un būtiski vienkāršojot sabiedrības ar ierobežotu atbildību pārveidošanas procesu par akciju sabiedrību). Kopumā, likums jāturpina pilnveidot tiesisku un pamatotu kapitāla piesaistes un cita veida komercdarbības finansēšanas projektu realizācijas sekmēšanai.

Par likumu attīstību kapitāla tirgu pilnveidei. Kapitāla tirgu attīstībai ir liela ietekme uz valsts kopējo ekonomisko attīstību. FICIL novērtē līdzšinējo progresu kapitāla tirgu normatīvā regulējuma attīstībai. Lai veicinātu uzņēmumu īpašniekus un vadību izvēlēties kapitāla tirgu kā finansējuma piesaistes avotu, nepieciešams turpināt darbu gan pie esošo normatīvo aktu regulējuma pilnveides, gan, ieviešot uzņēmumu iekļaušanas regulētajā tirgū finanšu atbalsta instrumentu, ievērojot konkurences un valsts atbalsta normas.

Publiskā sektora kapitālsabiedrību iekļaušana regulētajā tirgū. FICIL pauž atbalstu kapitāla tirgu attīstībai Latvijā un pasākumiem, kas veicinātu uzņēmumu attīstībai nepieciešamā finansējuma piesaisti kapitāla tirgos.

Jau 2018. gada pozīcijas ziņojumā tika norādīts, ka Latvijas uzņēmumi pārsvarā nelabprāt piesaista finansējumu, piedāvājot savas akcijas publiskā apgrozībā – pēdējos gados to ir veikuši tikai daži uzņēmumi.

FICIL ieskatā valsts un pašvaldību kontrolētu kapitālsabiedrību iekļaušana regulētajā tirgū būtiski veicinātu gan šo uzņēmumu efektīvu pārvaldību, gan kapitāla tirgu attīstību Latvijā. Mērķu sasniegšanai ieteicams:

- 1) veikt vai aktīvi turpināt publiskām personām piederošo kapitālsabiedrību izvērtējumu, tostarp attiecībā uz uzņēmuma darbības modeļa, kapitāla struktūras, korporatīvās pārvaldības piemērotību iekļaušanai kapitāla tirgos;

- 2) izstrādāt atbilstošu rīcības stratēģiju kapitāla tirgiem piemēroto uzņēmumu darbības sagatavošanai iekļaušanai regulētajā tirgū;
- 3) noteikt galvenos sasniedzamos rādītājus (*key indicators*), kuru izpilde liecinātu vai uzņēmuma virzība kapitāla tirgū bijusi veiksmīga. Piemēram, būtu nepieciešams noteikt tādus procesa laikā sasniedzamus rezultātus kā minimālais piesaistāmā kapitāla apjoms, institucionālo investoru līdzdalības apjoms, privāto investoru iesaistes apjoms, u.c.

FICIL turpina būt pieejama kopdarbam investīciju vides uzlabošanai Latvijā.